

Oponentský posudek

DRÁPALA, DANIEL: *Venkovský obchod Moravy a Slezska v 18. – 20. století. Socio-ekonomické sondy.* Stran 420 + obrazové přílohy. Brno 214: Centrum pro studium demoraciei a kultury a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity.

Tematika monografie, skromně se skrývající pod označení „sociálně-ekonomické sondy“, nepatří v české etnologické a historické literatuře k příliš frekventovaným. Starší práce historiků se spíše obracely k tématu středověkého resp. raněnovověkého obchodu ve městech, jímž byla tradičně přisuzována funkce nositele směny. Autor překročil tuto časovou hranici a záměrně se orientuje na ten segment obchodních aktivit, který se odbýval v éře novověku na venkově resp. v malých venkovských městech. Práce je založena na velmi pečlivé heuristice. Autor prokázal dobrou znalost české literatury tématu a vyzbrojil se také znalostmi zahraniční literatury, jež mu sloužila jako materiál pro komparaci, ale i jako podněty metodické. Zvládl obrovské množství archivního materiálu z několika moravských a slezských archivů i výsledky anket a terénních výzkumů, deponovaných archívu České národopisné společnosti. Byly excerpovány také národopisné sběry, uložené v různých muzeích, pozůstalostní sbírky apod.

Své práci dal autor vcelku logickou a přehlednou strukturu, relevantní zkoumanému problému. Nejprve pojednává o problematice trhů (privilegia, tržiště, termíny, každodennost) a jejich typologii, další část knihy je věnována aktérům směnných operací – maloměstským a vesnickým kupcům a v závěrečné části se zeširoka rozepisuje o specifické formě směny, kterou představoval podomní obchod. Všechny zde uvedené problémové okruhy jsou zkoumány z různých aspektů, mezi nimiž dominuje hledisko ekonomické a sociální, není však opomenut ani aspekt kulturní.

Relativně obrovský objem informací, shromážděných z nejrůznějších typů pramenů různé lokální provenience, přiměl autora k jím použitému metodickému postupu. Na základě těchto poznatků dospívá k určitému zobecnění (resp. tvrzení), které pak v dalším textu

dokládá vybranými příklady. Sotva si dovedu představit efektivnější postup, i když z hlediska metodiky historické práce bývá někdy zpochybňován. Za zajímavý přínos považuji vsuvky v podobě tzv. exkurzů, kterými se čtenáři konkretizují některá teoretická zobecnění na praktických příkladech.

K celkové koncepci práce a její metodice nemám vážné připomínky. Nemohu ovšem opomenout několik poznámek.

Autor lokalizuje svá bádání proklamativně na Moravu a do Slezska. Ve skutečnosti ovšem je jeho zájem rozložen velmi nerovnoměrně. Téměř zcela opomenuta zůstává ona část obou zemí, které byly osídleny převážně populací německého etnika (např. Cukmantelsko, Frývaldovsko, Šumpersko, Rýmařovsko ad.). Je tomu tak proto, že autor neměl k dispozici dostatek relevantních pramenů? Nebo etnická příslušnost tamní populace dala vzniknout odlišným mechanismům realizace vesnické a maloměstské směny? Přitom, jak mohu potvrdit z vlastní zkušenosti, německá města jako Cukmantl, Vidnava, Frývaldov, Šumperk, Rýmařov ad. sehrávala velmi významnou roli v lokálním, regionálním i nadregionálním procesu směny (specializované trhy na přízi apod.). Byl bych vděčen, kdyby autor na tento problém upozornil alespoň v úvodu ke knize.

Zdá se mi, že nejsou dostatečně respektovány některé obecně historické změny, které se výrazně odrážely na rozvoji směny. Mám na mysli takové události, jako bylo např. rozdělení Slezska mezi habsburskou monarchii a Pruské království (1742), dále začlenění Haliče do mocnářství Habsburků (1772), úpravy celních vztahů mezi rakouskou a uherskou částí mocnářství atd.

Za přednost díla považuji autorův široký rejstřík aspektů, z nichž se rozhodl sledovat zkoumané historické jevy. Nevnímá problematiku směny na venkově a v malých městech pouze z aspektu ekonomického, ale vidí funkci trhů také ve vytváření a formování personálních, sociálních a interregionálních vazeb, což se příznivě projevovalo zejm. v těch oblastech, kde se v procesu směny setkávaly osobnosti z etnicky i sociálně odlišných prostředí (např. východ a jih Moravy). Neponechává stranou ani funkci trhů jako činitele komunikace myšlenek a informací.

Autorem použitý pojem „protoindustriální společnost“ v konkrétních souvislostech je použit nevhodně, protože charakterizuje jen jeden a navíc ne ten nejdůležitější z aspektů této společnosti. Vžitý je spíše pojem „tradiční společnost“. Tradiční společnost byla agrární, protoindustrializace byla cizorodým, ne všeobecně rozšířeným fenoménem. Protoindustrializace, alespoň v pojetí tvůrců tohoto paradigmatu (Mendels, Schlumbohm, Kriedte, Medick), byla závislá na existenci nadregionálních trhů.

Dílo má všechny náležitosti vědeckých monografií: obsáhlý vědecký aparát (poznámky), pečlivě zpracovaný soupis pramenů a literatury a cizojazyčné souhrny. Co citelně postrádám, jsou rejstříky, což by při šíří použitých geografických názvů by mohlo významit jako nadbytečné. Cenná je také „obrazová příloha“, která nenaplnuje pouze funkci ilustrační, ale i dokumentární.

Habilitační spis (monografii) považuji za zdařilý, odpovědně a metodicky úspěšně zvládnuté vědecké dílo, které se stane přínosem nejen pro etnologii, ale také pro hospodářské a sociální dějiny. Je napsáno svěžím a čtivým stylem, který může zaujmout i laického čtenáře. K jeho hodnotě přispívá i bohatá obrazová příloha, která neplní jen ilustrační, ale také kognitivní funkci.

Habilitační práce splňuje požadavky standardně kladené na úroveň habilitačních prací v oboru.

Prof. PhDr. Milan Myška, Dr.Sc.

Centrum pro hospodářské a sociální dějiny Ostravské univerzity

Opava Března 2016.